

Борщевський В.В.

*доктор економічних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу просторового розвитку,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього
Національної академії наук України»;
завідувач кафедри державного управління,
ЗВО «Український католицький університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1868-4434>*

Мельник М.І.

*доктор економічних наук, професор,
завідувач відділу просторового розвитку,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8869-8666>*

Лещух І.В.

*кандидат економічних наук, старший дослідник,
старший науковий співробітник відділу просторового розвитку,
ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього
Національної академії наук України»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3860-0728>*

Borshchevskiy Viktor

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Leading Researcher of the Department of Spatial Development,
State Institution “M.I. Dolishnyi Institute of Regional Research
of the NAS of Ukraine”;
Head of the Department of Public Administration,
Ukrainian Catholic University*

Melnyk Mariana

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Spatial Development,
State Institution “M.I. Dolishnyi Institute of Regional Research
of the NAS of Ukraine”*

Leshchukh Iryna

*Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher,
Senior Researcher of the Spatial Development Department,
State Institution “M.I. Dolishnyi Institute of Regional Research
of the NAS of Ukraine”*

ГРОМАДИ АГЛОМЕРАЦІЙ ЯК СУБ'ЄКТИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІЙНІ ОБМЕЖЕННЯ ТА МОЖЛИВОСТІ

Анотація. Розглянуто аспекти участі територіальних громад, що входять до агломерацій, у процесах європейської інтеграції України. Обґрунтовано актуальність дослідження локального виміру євроінтеграційних трансформацій в умовах просторової диференціації розвитку територій та зростання ролі агломерацій як центрів економічної, управлінської та інфраструктурної концентрації. Проаналізовано специфіку функціонування громад в інституційному середовищі, що характеризується асиметріями між центром і периферією, фрагментарністю міжмуніципальної координації та обмеженістю правового регулювання процесів агломерування. Ідентифіковано чинники, які визначають можливість та обмеження залучення громад агломерацій до європейських програм, фінансування і транснаціональних партнерств. Окреслено проблеми соціального капіталу, кадрового забезпечення та довіри як ключові бар'єри локальної імплементації євроінтеграційних підходів.

Ключові слова: агломерація, територіальна громада, європейська інтеграція, інституційні обмеження, міжмуніципальна співпраця, соціальний капітал.

Вступ та постановка проблеми. Європейська інтеграція України на сучасному етапі набуває дедалі більш територіально диференційованого характеру. Поглиблення взаємодії з Європейським Союзом відбувається не лише на рівні державної політики, а й через інституційну, економічну та соціальну трансформацію регіонів і територіальних громад. Саме на локальному рівні концентрується практична імплементація європейських стандартів у сферах публічного управління, просторового розвитку, енергетики, довкілля, соціальних послуг і демократичного врядування. Відтак громади виступають ключовими носіями євроінтеграційних змін, а їх спроможність до адаптації визначає реальну глибину інтеграції України до європейського простору.

У цьому контексті особливу роль відіграють територіальні громади, інтегровані в агломераційні утворення. Агломерації формують найбільш динамічні просторово-економічні осередки країни, де концентруються людський капітал, інвестиційні ресурси, інноваційні підприємства, транспортно-логістична та інституційна інфраструктура. Саме вони виступають ключовими «вузлами» взаємодії України з європейськими ринками, донорами, транснаціональними мережами та програмами технічної допомоги. Тому рівень готовності громад агломерацій до європейської інтеграції має значний вплив на загальнонаціональну траєкторію євроінтеграційного розвитку.

Водночас в українських умовах процеси агломерування здійснюються у складному інституційному середовищі: за відсутності повноцінної врегульованого правового статусу агломерацій, зі слабкою міжмуніципальною координацією, фрагментованими управлінськими практиками та значними соціально-економічними диспропорціями між центром і периферією. Це створює специфічні бар'єри для використання євроінтеграційних можливостей на місцевому рівні та обмежує ефективність залучення громад до європейських програм, фінансових інструментів і транснаціональних партнерств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри зростаючу увагу дослідників до проблематики децентралізації та місцевого розвитку в умовах європейської інтеграції, питання адаптації саме громад агломерацій до євроінтеграційних викликів залишається недостатньо систематизованим. У більшості робіт агломерації розглядаються як економічні (зокрема, праці Д. Кузьменка [1], А. Шлапак зі співавторами [2], З. Сірика та В. Засадного [3] та ін.) або просторові (наприклад, у працях К. Кравченко [4], А. Пелехатий та Х. Патицька [5] та ін.) феномени, тоді як їх роль як інституційних платформ європейської інтеграції територіальних громад досі не отримала належного наукового осмислення.

У вітчизняному науковому дискурсі наявні також підходи, що фокусуються на агломераціях як на «полосах зростання», вузлах концентрації людського капіталу та інфраструктури (наприклад, у працях О. Коркуна [6], Т. Яровенко зі

співавторами [7]), а також як на чинниках посилення територіальної конкурентоспроможності (зокрема, у праці [8]). Натомість менш розробленими залишаються питання інституційної архітектоники агломераційного врядування, механізмів горизонтальної координації між громадами, а також умов формування спільного соціального й управлінського простору в межах агломерації. Саме ці аспекти є критично важливими для результативності локальної імплементації євроінтеграційних змін, оскільки європейські політики потребують не лише формального запровадження інструментів, а й здатності територій до узгоджених дій, накопичення довіри та вироблення спільних правил взаємодії.

Отже, наявні дослідження формують вагомі теоретико-емпіричні передумови для аналізу процесів агломерування, однак залишають прогалину щодо осмислення громад, що входять до агломерацій, як інституційних суб'єктів євроінтеграції, тобто як територій, де європейські підходи не лише декларуються, а практично «збираються» через координацію, співпрацю, довіру та спільну реалізацію політик і проєктів. Саме заповнення цієї прогалини й зумовлює актуальність даного дослідження.

Метою статті є виявлення та обґрунтування інституційних обмежень і можливостей розвитку громад, що входять до складу агломерацій, у контексті їх функціонування як суб'єктів європейської інтеграції України, а також визначення ключових чинників, які впливають на ефективність їх участі в євроінтеграційних процесах на локальному рівні.

Результати дослідження. У контексті поглиблення євроінтеграційного курсу України посилюється стратифікація територіальних громад за параметрами соціально-економічного потенціалу, рівня інституційного розвитку та спроможності до імплементації європейських норм і стандартів. Особливу роль у цьому процесі відіграють громади, інтегровані до агломераційних утворень, оскільки їх розвиток відбувається у тісному взаємозв'язку з великими міськими центрами, що формують ядра економічної динаміки та виступають ключовими осередками європейської інтеграції.

Центри агломерацій акумулюють значну частину регіонального людського, управлінського та інтелектуального капіталу, а також підприємницькі, технологічні та інноваційні ресурси. Крім того, в межах агломерацій зосереджуються інвестиційні потоки та розвинена мережа виробничої, інженерної, інформаційної, транспортно-логістичної, фінансової, маркетингової й соціальної інфраструктури, що створює додаткові можливості для прискореної інтеграції до європейського простору. У результаті громади, що входять до складу агломерацій, як правило, демонструють вищі темпи залучення до євроінтеграційних процесів і кращу адаптацію до вимог та викликів, пов'язаних із європейською інтеграцією України, порівняно з іншими типами територіальних громад [9]. Водночас специфіка формування та функціонування агломерацій в українських умовах породжує низку системних обмежень, які впливають

на характер і результативність участі таких громад у євроінтеграційних трансформаціях.

Передусім ідеться про ускладнення реалізації комплексних управлінських реформ, зокрема у сферах бюджетного планування, управління публічними інвестиціями та розвитку міжмуніципальної взаємодії. Запровадження таких інструментів потребує підвищеної адміністративної та управлінської спроможності органів місцевого самоврядування агломераційних громад. Однією з ключових інституційних проблем у цьому контексті залишається дефіцит довіри з боку мешканців різних громад агломерації як до місцевої влади, так і до самого процесу агломераційної інтеграції.

Аналіз практичних вимірів євроінтеграції на рівні громад Львівської агломерації (зокрема на прикладі Пустомитівської міської територіальної громади) свідчить про відносно високий рівень поінформованості представників місцевого самоврядування щодо ключових аспектів європейської інтеграції, насамперед у частині її впливу на локальний економічний розвиток. Важливим чинником формування такої обізнаності є участь громад у реалізації проєктів та ініціатив, що сприяють кращому розумінню механізмів і практичних інструментів євроінтеграційних процесів на місцевому рівні. Ключовими у цьому контексті є [10]:

- участь у ініціативі *Covenant of Mayors* («Угода мерів»), що передбачає залучення громад-підписантів до виконання вимог ЄС у сферах кліматичної політики та охорони довкілля; у результаті, зокрема, в Пустомитівській міській територіальній громаді було розроблено План дій зі сталого енергетичного розвитку до 2030 року, спрямований на скорочення викидів CO₂ на 30 %;

- підвищення якості бюджетного планування через запровадження інструментів, що є складовими європейських підходів до управління публічними фінансами на місцевому рівні, зокрема програмно-цільового методу та середньострокового бюджетного прогнозування (щонайменше на трирічний період), що орієнтує громади на стратегічну логіку формування видатків;

- наближення до європейських стандартів у сфері управління публічними інвестиціями шляхом оновлення управлінських механізмів і переходу до використання цифрової екосистеми DREAM, спрямованої на підвищення прозорості реалізації проєктів для донорів, місцевих жителів та потенційних інвесторів.

Трансформаційні процеси, пов'язані з євроінтеграційним курсом України, мають безпосередній і відчутний вплив на повсякденні умови життя населення в агломераційних громадах. Насамперед це проявляється через зміни в системі адміністративно-територіальної організації, що здійснюються у межах адаптації до інституційних стандартів Європейського Союзу. Зокрема, йдеться про ініціативи зі створення та правового унормування діяльності Львівської агломерації, а також про просторову оптимізацію розміщення підрозділів

податкової та міграційної служб. Водночас делегування частини відповідних повноважень на рівень органів місцевого самоврядування не завжди супроводжується позитивним сприйняттям з боку населення, особливо за умов інституційної неготовності окремих громад забезпечити своєчасне та якісне надання адміністративних послуг (зокрема у сфері оформлення закордонних паспортів). Додатковим ускладнюючим чинником виступає низький рівень соціальної та інституційної довіри між мешканцями різних територіальних громад у межах агломерації.

Зазначена проблема посилюється недостатнім розвитком практик міжмуніципальної взаємодії та фрагментованістю інформаційних потоків, що обмежує можливості формування спільного управлінського простору агломерації. Відсутність інтегрованих комунікаційних платформ і повноцінного використання сучасних цифрових рішень знижує ефективність координації дій між громадами та стримує формування довіри як ключового нематеріального ресурсу агломераційного розвитку.

Суттєвим напрямом реалізації євроінтеграційного потенціалу громад, інтегрованих до агломерацій, є розширення їх доступу до фінансових інструментів Європейського Союзу, насамперед у формі грантового фінансування та пільгових кредитних ресурсів. У цьому контексті ключову роль відіграють як тематичні програми ЄС, так і інструменти підтримки транскордонної співпраці та муніципального розвитку.

Зокрема, серед найбільш релевантних можливостей для громад агломерацій доцільно виокремити такі:

- програма LIFE, яка, попри підвищені вимоги до підготовки проєктних заявок і партнерських консорціумів, залишається привабливою з огляду на значні обсяги фінансування та можливість реалізації капіталомістких інфраструктурних і екологічних проєктів із довгостроковим ефектом;

- програма *Interreg NEXT* Польща-Україна, орієнтована на підтримку транскордонного розвитку в прикордонних регіонах, що охоплює пріоритети у сферах довкілля, охорони здоров'я, туризму, інституційної співпраці, управління кордонами та підвищення транспортної й просторової доступності; реалізація заходів у межах програми здійснюється через неприбуткові організації та механізми підтримки локальних ініціатив, зокрема фонди малих проєктів;

- кредитні інструменти Європейського інвестиційного банку, спрямовані на термомодернізацію будівель, які поєднують позикове фінансування з грантовою складовою; грантові ресурси використовуються, зокрема, для інтеграції систем відновлюваної енергетики у громадські будівлі та розвитку децентралізованої генерації електроенергії, що зменшує залежність критично важливої соціальної інфраструктури від централізованих джерел енергопостачання та підвищує її стійкість до аварійних і безпекових ризиків, зокрема в умовах ракетних і дронних атак;

– програма TIPS у межах ініціативи ULEAD, яка забезпечує інституційну та консультативну підтримку громад агломерацій у підготовці проєктних заявок і налагодженні партнерств, сприяючи зростанню їх проєктної спроможності через освітні компоненти та підвищення кваліфікації фахівців органів місцевого самоврядування.

До практично верифікованих результатів євроінтеграційних трансформацій у територіальних громадах Львівської агломерації доцільно віднести такі напрями та досягнення [10]:

1) підготовку проєктно-кошторисної документації для розміщення фотоелектричних електростанцій на об'єктах дошкільної освіти та на очисних спорудах, що створює передумови для підвищення енергетичної автономності відповідних закладів;

2) розроблення техніко-економічних обґрунтувань щодо впровадження мережі сонячних електростанцій на будівлях комунальної власності (включно з дошкільними та загальноосвітніми закладами) із можливістю міжоб'єктного перерозподілу електроенергії для живлення суміжної інфраструктури;

3) залучення фінансових ресурсів у межах програми Integreg для модернізації інженерних мереж та підвищення якості житлово-комунальних послуг, що сприяє оновленню базової інфраструктури та підвищенню стандартів обслуговування населення;

4) ухвалення статутів територіальних громад, у яких інституціоналізовано інструменти участі та партисипативної демократії, зокрема механізми місцевих ініціатив, електронних петицій, громадських слухань і загальних зборів, що розширює можливості залучення мешканців до процесів місцевого врядування.

Високу результативність також демонструють спільні навчально-освітні ініціативи за участі представників держав – членів Європейського Союзу, а також робочі та ділові візити європейських партнерів, спрямовані на участь у комунікаційних, консультативних і мережевих заходах. Такі формати взаємодії сприяють трансферу знань, поширенню управлінських практик та формуванню горизонтальних зв'язків, що є важливими для інституційного зміцнення громад у процесі євроінтеграції.

Водночас функціонування громад агломерацій у нинішніх умовах супроводжується низкою системних викликів і обмежень, які ускладнюють повноцінне залучення до європейських інтеграційних процесів. Передусім спостерігається концентрація основних євроінтеграційних активностей у межах адміністративного центру агломерації, тоді як прилеглі, переважно менші громади, опиняються на периферії відповідних процесів і фактично перебувають у стані інституційної маргіналізації. За таких умов приміським громадам суттєво складніше формувати стабільні міжнародні партнерства, необхідні для участі у масштабних проєктах, що передбачають створення багатосторонніх консорціумів, а також залучати інвестиційні ресурси чи вибудовувати довгострокові коопераційні зв'язки з громадами держав – членів ЄС. Аналогічні труднощі виникають

і в конкуренції за грантове фінансування, де агломераційний центр, як правило, має суттєві переваги порівняно з навколишніми громадами, а інколи й порівняно з громадами інших типів.

Наслідком такої асиметрії є поступове зниження рівня довіри мешканців приміських громад, а в окремих випадках і представників інститутів громадянського суспільства, до реальних можливостей залучення до проєктів ЄС із співфінансування перспективних напрямів місцевого розвитку, зокрема у сферах енергоефективності, охорони довкілля та модернізації житлово-комунальної інфраструктури [11].

Окремою проблемою залишається недостатній рівень використання потенціалу міжмуніципальної співпраці як інструменту посилення євроінтеграційної спроможності громад. Це зумовлено не лише дефіцитом взаємної довіри між сусідніми громадами та керівниками органів місцевого самоврядування, але й інституційною слабкістю механізмів реалізації відповідних угод [12]. Фактична неов'язковість виконання домовленостей знижує передбачуваність та стійкість співпраці, роблячи її значною мірою залежною від суб'єктивних управлінських рішень, особистих взаємин і ситуативних інтересів ключових стейкхолдерів. У результаті це ускладнює реалізацію спільних проєктів, зокрема таких ініціатив, як проєкт «Медицина 24/7», що згадувався у контексті Пустомитівської громади.

Ключовим напрямом підвищення спроможності громад агломерацій до адаптації в умовах сучасних викликів європейської інтеграції України є послідовне зміцнення їх соціального капіталу [13]. Визначальну роль у цьому процесі має відігравати системне залучення представників експертного середовища, зокрема фахівців із держав – членів Європейського Союзу, до формування спільного стратегічного бачення розвитку та консолідованого соціокультурного простору в межах агломерації. Такий підхід сприятиме не лише узгодженню пріоритетів територіального розвитку, а й інституційному закріпленню єдиних управлінських і ціннісних орієнтирів.

Водночас освітньо-просвітницька діяльність має виходити за межі виключно підвищення професійної кваліфікації посадових осіб органів місцевого самоврядування. Її стратегічне завдання полягає у трансформації моделей мислення та поведінкових установок мешканців усіх громад агломерації, включно з населенням великих міських центрів, навколо яких формуються відповідні агломераційні структури. Формування спільної ідентичності та культури співпраці є необхідною передумовою для сталого функціонування агломерації як цілісного соціально-економічного простору.

Іншим пріоритетним напрямом є підвищення результативності використання євроінтеграційних інструментів для залучення інвестиційних ресурсів, спрямованих на комплексний розвиток інфраструктури всіх громад агломерації. Йдеться не лише про модернізацію житлово-комунального

господарства, а й про стимулювання житлового будівництва та впровадження європейських підходів до просторового планування, зокрема щодо розміщення виробничих об'єктів, логістичних хабів, сервісних центрів та інших елементів територіальної організації продуктивних сил.

Вагомим чинником підвищення адаптивності агломераційних громад є також системний обмін найкращими практиками як між українськими агломераціями, так і з їх європейськими аналогами. Особливу цінність у цьому контексті становить досвід держав, які відносно нещодавно проходили етапи євроінтеграційної трансформації, зокрема країн Балтії та Центрально-Східної Європи. Вивчення таких кейсів дозволяє запозичувати ефективні моделі фінансування проєктів, інноваційні управлінські підходи, механізми залучення громадськості до процесів прийняття рішень, практики використання відкритих даних і цифрових інструментів, а також сучасні формати комунікацій.

Поряд із довгостроковими стратегічними пріоритетами доцільним є впровадження низки інструментів, здатних уже в короткостроковій перспективі підвищити рівень готовності агломераційних громад до участі в євроінтеграційних процесах без залучення значних фінансових ресурсів. До таких заходів належать розширення доступу працівників органів місцевого самоврядування та представників громадянського суспільства до вивчення іноземних мов, насамперед англійської, а також інших мов держав – членів ЄС, шляхом організації доступних, у тому числі безкоштовних, мовних курсів. Важливим є також сприяння пошуку партнерських громад для сільських територій, інтегрованих до агломерацій, з використанням цифрових платформ і проведенням спільних ділових та мережових заходів.

Окремий акцент доцільно робити на розвитку компетенцій у сфері проєктного менеджменту та цифрової грамотності, включаючи надання консультаційної підтримки та реалізацію короткострокових освітніх програм із підготовки заявок на великі європейські програми, зокрема LIFE. Такі інструменти дозволяють підвищити проєктну спроможність громад і зменшити залежність від зовнішніх консультантів.

Важливим інституційним механізмом активізації участі агломераційних громад у євроінтеграційних процесах може стати створення або залучення зовнішньої організації чи спільного проєктного офісу (за аналогією з програмою TIPS у межах ULEAD), який би забезпечував комплексну підтримку: супровід проєктної діяльності, навчання персоналу, надання консультацій, а також системний пошук і розвиток партнерств із громадами держав – членів ЄС.

Водночас наявність значного людського та інтелектуального потенціалу, активного громадянського середовища й розвинутого підприємництва в агломераційних громадах супроводжується збереженням патерналістських установок у свідомості частини мешканців. Домінування уявлення про визначальну

роль керівництва органів місцевого самоврядування у впровадженні євроінтеграційних змін свідчить про необхідність цілеспрямованої роботи з подолання таких моделей мислення. Зменшення патерналістських очікувань та формування культури співвідповідальності має стати одним із ключових завдань європейської інтеграції територіальних громад, насамперед тих, що залучені до агломераційних процесів і мають для цього найбільш сприятливі стартові умови.

Для активізації участі мешканців і підприємницького сектору в євроінтеграційних трансформаціях доцільно посилювати комунікаційну складову, використовуючи сучасні інформаційні кампанії, цифрові інновації та нові соціальні технології, зокрема інструменти м'якого стимулювання, адвокатування змін і гейміфікації трансформаційних процесів. Паралельно необхідно розширювати та диверсифікувати канали комунікації, поєднуючи традиційні формати з соціальними мережами, інтерактивними вебплатформами, офлайн-майданчиками та інструментами зворотного зв'язку.

Особливу увагу слід приділяти навчанню мешканців практичному використанню інструментів участі, передбачених статутами територіальних громад і нормативними документами, що регулюють діяльність агломерацій. У цьому контексті доцільним є впровадження системних роз'яснювальних кампаній, проведення публічних обговорень і неформальних дискусій, спрямованих на підвищення рівня залученості та формування стійкої культури участі у процесах місцевого розвитку.

До пріоритетних напрямів діяльності органів місцевого самоврядування у сфері посилення євроінтеграційної спроможності громад, інтегрованих до агломерацій, належать такі блоки заходів:

- спрямування фінансових ресурсів на підвищення рівня енергоефективності та зміцнення енергетичної автономності, зокрема шляхом модернізації систем енергозабезпечення об'єктів бюджетної сфери, впровадження енергоощадних технологічних рішень, а також оновлення застарілих і зношених теплових мереж з метою скорочення витрат на енергоносії;

- нарощування інвестицій у розвиток базової інфраструктури, що охоплює будівництво та капітальний ремонт автомобільних доріг, модернізацію систем водопостачання і водовідведення, а також розширення мережі закладів дошкільної освіти, дитячих і рекреаційних просторів та об'єктів для організації дозвілля населення;

- посилення інституційної інфраструктури підтримки підприємницької діяльності в малих громадах агломерації через створення сучасних бізнес-центрів, технопарків, бізнес-інкубаторів (у тому числі з функціями інноваційної акселерації), торгово-логістичних майданчиків і фінансових хабів, що сприятиме розширенню локального ринку праці у громадах, віддалених від адміністративного центру агломерації або розташованих у його безпосередній близькості, зменшуючи відтік трудових

ресурсів і формуючи передумови для зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що територіальні громади, інтегровані в агломераційні утворення, відіграють ключову роль у практичній реалізації європейської інтеграції України на місцевому рівні. Саме в межах агломерацій концентруються людський, управлінський та інтелектуальний капітал, інвестиційні ресурси, інноваційна активність і сучасна інфраструктура, що формує підвищену адаптивність таких громад до впровадження європейських стандартів публічного управління, просторового розвитку, екологічної політики та демократичного врядування.

Емпіричний аналіз громад Львівської агломерації показав, що агломераційні громади характеризуються відносно вищим рівнем залученості до євроінтеграційних процесів порівняно з громадами інших типів. Це проявляється у їх активній участі в європейських програмах технічної допомоги й грантового фінансування, адаптації екологічних і управлінських стандартів ЄС, упровадженні цифрових інструментів публічного управління, розвитку партисипативної демократії та модернізації інфраструктури. Водночас отримані результати свідчать, що потенціал агломерацій як інституційних платформ європейської інтеграції використовується неповною мірою.

Ключовими стримуючими чинниками залишаються структурні та інституційні дисбаланси в межах агломерацій, насамперед асиметрія розвитку між адміністративним центром і периферійними громадами, дефіцит кваліфікованих управлінських кадрів, низька якість соціального капіталу та недостатній рівень взаємної довіри між громадами.

Відсутність належного інституційно-правового забезпечення агломерацій і слабкість механізмів міжмуниципальної співпраці обмежують можливість формування спільного соціального, економічного та гуманітарного простору, що негативно впливає на ефективність реалізації євроінтеграційних ініціатив.

Обґрунтовано, що підвищення готовності громад, що входять до агломерацій, до поглиблення європейської інтеграції України потребує переходу від фрагментарних проєктних рішень до системного підходу, заснованого на зміцненні соціального капіталу, розвитку горизонтальних зв'язків між громадами, формуванні спільних інституцій управління та впровадженні інтегрованих просторових стратегій розвитку агломерацій. Важливу роль у цьому процесі відіграє інституалізація проєктних офісів агломерацій, удосконалення комунікаційних стратегій, розвиток управлінських компетенцій органів місцевого самоврядування та активніше залучення громадянського суспільства до євроінтеграційних трансформацій.

Список використаних джерел:

1. Кузьменко Д. Місто як осередок економічної концентрації: агломераційний ефект у національному контексті. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2025. № 2 (16). С. 277–287. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0226>.
2. Шлапак А., Івашенко О., Юрченко О. Сучасні підходи до розуміння ролі міських агломерацій у сталому розвитку національної економіки. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-20>.
3. Сірик З., Засадні В. Теоретичні засади дослідження агломераційних чинників інвестиційної привабливості громад. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2024. Том 9. № 1. С. 302–309.
4. Кравченко К. Перспективи суспільно-географічного дослідження міських агломерацій: розуміння стійкості в контексті несприятливих зовнішніх впливів. *Економічна та соціальна географія*. 2024. Вип. 92. С. 77–92. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.92.77-92>.
5. Пелехатий А., Пагицька Х. Міська агломерація як механізм взаємодії територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2019. Том 30 (69). № 3. С. 116–123.
6. Коркуна О. Агломерації як полюси економічного зростання територій. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 1 (129). С. 86–90.
7. Яровенко Т., Дон О., Федоров Г. Урбанізація та агломерація як сучасні світові процеси економічного розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 1 (24). С. 38–45.
8. Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації : монографія / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів, 2016. 552 с. URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20160301.pdf>.
9. Борщевський В. В., Дацків Р. М., Стецько Я. О. Перспективи розвитку агломерацій у повоєнній економіці України: інституційний контекст. *Регіональна економіка*. 2024. № 3 (113). С. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-4>
10. Можливості євроінтеграції. Як різні громади використовують шлях до Європи : аналіт. звіт. Яворів : Агенція місцевого економічного розвитку Яворівщини, 2025. URL: https://amer.org.ua/wp-content/uploads/2025/12/shlyah_do_yevropy-1.pdf
11. *Інституційні проблеми та виклики функціонування агломерацій в Україні*: електрон. наукова доповідь / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. редактор М. І. Мельник. Львів, 2025. 75 с. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20250031.pdf>

12. Щербак В. М. Трансрегіональна співпраця як чинник європейської інтеграції: особливості координації інститутів публічного врядування. *Право та державне управління*. 2023. № 4. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.36>
13. Патицька Х. О. Соціальний капітал як чинник сталого розвитку територіальних громад: поведінковий аспект. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2022. Вип. 1 (153). С. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-1-3>

References:

1. Kuzmenko, D. (2025). Misto yak oseredok ekonomichnoi kontsentratsii: ahlomeratsiinyi efekt u natsionalnomu konteksti [City as a center of economic concentration: Agglomeration effect in the national context]. *Yevropeiskiy naukoviy zhurnal ekonomichnykh ta finansovykh innovatsii – European Scientific Journal of Economic and Financial Innovations*, no. 2 (16), pp. 277–287. DOI: <https://doi.org/10.32750/2025-0226>
2. Shlapak, A., Ivashchenko, O., Yurchenko, O. (2024). Suchasni pidkhody do rozuminnia roli miskykh ahlomeratsii u stalomu rozvytku natsionalnoi ekonomiky [Modern approaches to understanding the role of urban agglomerations in sustainable development of the national economy]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*, no. 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-20>
3. Siryk, Z., Zasadnyi, V. (2024). Teoretychni zasady doslidzhennia ahlomeratsiinykh chynnykiv investytsiinoi pryvablyvosti hromad [Theoretical foundations of studying agglomeration factors of communities' investment attractiveness]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky – Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology*, vol. 9, no. 1, pp. 302–309.
4. Kravchenko, K. (2024). Perspektyvy suspilno-geohrafichnoho doslidzhennia miskykh ahlomeratsii: rozuminniastiikosti v konteksti nespryatlyvykh zovnishnikh vplyviv [Prospects of socio-geographical research of urban agglomerations: Understanding resilience in the context of adverse external influences]. *Ekonomichna ta sotsialna heohrafiya – Economic and Social Geography*, vol. 92, pp. 77–92. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7154/2024.92.77-92>
5. Pelekhatyi, A., Patytska, Kh. (2019). Miska ahlomeratsiia yak mekhanizm vzaiemodii terytorialnykh hromad v umovakh administratyvno-finansovoi detsentralizatsii v Ukraini [Urban agglomeration as a mechanism of interaction of territorial communities under conditions of administrative and financial decentralization in Ukraine]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Ekonomika i upravlinnia – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University*. Series: *Economics and Management*, vol. 30 (69), no. 3, pp. 116–123.
6. Korkuna, O. (2018). Ahlomeratsii yak poliusy ekonomichnoho zrostantia terytorii [Agglomerations as poles of economic growth of territories]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, no. 1 (129), pp. 86–90.
7. Yarovenko, T., Don, O., Fedorov, H. (2020). Urbanizatsiia ta ahlomeratsiia yak suchasni svitovi protsesy ekonomichnoho rozvytku [Urbanization and agglomeration as modern global processes of economic development]. *Shhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economy, Business and Management*, no. 1 (24), pp. 38–45.
8. Metropolii funktsii velykykh mist Ukrainy: potentsial rozvytku ta perspektyvy realizatsii [Metropolitan functions of large cities of Ukraine: Development potential and implementation prospects]. (2016). Monograph. NAS of Ukraine, State Institution “Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine”; M. I. Melnyk (Ed.). Lviv, 552 p. Available at: <https://ird.gov.ua/irdp/p20160301.pdf>
9. Borshchevskiy, V., Datskiv, R., & Stetsko, Ya. (2024). Perspektyvy rozvytku ahlomeratsii u povoiennii ekonomitsi Ukrainy: instytutsiinyi kontekst [Prospects for the development of agglomerations in the post-war economy of Ukraine: Institutional context]. *Rehionalna ekonomika – Regional Economy*, no. 3 (113), pp. 52–61. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-3-4>
10. Mozhlyvosti yevrointehratsii. Yak rizni hromady vykorystovuiut shliakh do Yevropy [European integration opportunities. How different communities use the path to Europe]. (2025). Analytical report. Yavoriv: Agency for Local Economic Development of Yavoriv Region. Available at: https://amer.org.ua/wp-content/uploads/2025/12/shlyah_do_yevropy-1.pdf
11. Instytutsiinyi problemy ta vyklyky funktsionuvannia ahlomeratsii v Ukraini [Institutional problems and challenges of agglomerations' functioning in Ukraine]. (2025). Electronic scientific report. NAS of Ukraine, State Institution “Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of NAS of Ukraine”; M. I. Melnyk (Ed.). Lviv, 75 p. Available at: <http://ird.gov.ua/irdp/p20250031.pdf>
12. Shcherbak, V. (2023). Transrehionalna spivpratsia yak chynnyk yevropeiskoi intehratsii: osoblyvosti koordynatsii instytutiv publicznego vriaduvannia [Transregional cooperation as a factor of European integration: Features of coordination of public governance institutions]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia – Law and Public Administration*, no. 4. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.4.36>
13. Patytska, Kh. (2022). Sotsialnyi kapital yak chynnyk staloho rozvytku terytorialnykh hromad: povedinkovy aspekt [Social capital as a factor of sustainable development of territorial communities: Behavioral aspect]. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy – Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine*, vol. 1 (153), pp. 10–15. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2022-1-3>

COMMUNITIES OF AGGLOMERATIONS AS SUBJECTS OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE: INSTITUTIONAL LIMITATIONS AND OPPORTUNITIES

Summary. The article focuses on the institutional dimension of the participation of territorial communities integrated into agglomerations in the process of Ukraine's European integration. The relevance of the topic is driven by the growing importance of the local level in implementing integration-oriented transformations under conditions of deep decentralization, increasing spatial differentiation of development, and heightened pressure on territorial governance systems caused by economic, demographic and infrastructural asymmetries. Agglomerations increasingly function as key spatial nodes concentrating economic activity, managerial resources, innovation capacity and modern infrastructure, which makes communities within them especially significant for the local realization of European integration objectives. The paper examines the specific institutional environment in which agglomeration communities operate, emphasizing the complexity of governance arrangements shaped by the coexistence of multiple municipalities, unequal resource endowments, and insufficiently formalized mechanisms of inter-municipal coordination. Attention is paid to the role of agglomeration communities as local actors involved in the adaptation of European governance approaches, administrative practices and policy principles within their territorial contexts. The discussion highlights structural and institutional factors that influence the capacity of these communities to engage in European integration processes, including organizational fragmentation, limited managerial capacity, uneven access to financial instruments, and the absence of stable platforms for joint strategic planning. Special emphasis is placed on social capital, institutional trust and horizontal cooperation as essential preconditions for effective local engagement in European integration. The article also addresses the importance of shared institutional frameworks, coordinated decision-making and communication mechanisms within agglomerations for sustaining integration-oriented changes. By focusing on agglomeration communities as active local actors rather than passive recipients of external initiatives, the paper contributes to a deeper understanding of the institutional challenges and opportunities associated with embedding European integration processes at the territorial level in Ukraine.

Keywords: agglomeration, territorial communiti, European integration, institutional capacity, local governance, spatial development.

Дата надходження статті: 23.01.2026

Дата прийняття статті: 19.02.2026

Дата публікації статті: 09.03.2026